

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gyermekek központú válás

- a válás minősége, mint gyermekvédelmi kérdés a családjogban

Szerző:

dr. Schmuczer Bernadett

2026. január 09.

1

*„Amikor anyával és apával sétálunk,
azért én vagyok középen, mert én vagyok,
akiben anya és apa összeér.”²*

¹ <https://www.mindwell.hu/blog/gyerekkozponti-valas-megvalosithato/>

² Haász János: Mire felnövünk - összefoglaló. Athenaeum Kiadó, 2021.

I. Bevezető gondolatok

Két ember, amikor összeköti az életét, ritkán teszi ezt bizonytalansággal vagy fenntartásokkal. A házasság - különösen gyermekvállalással - jövőbe vetett hitet, biztonságot, stabilitást és közös felelősséget jelent. A családdá válás nem pusztán jogi aktus, hanem érzelmi és erkölcsi vállalás is: annak kimondása, hogy a felek nemcsak egymás mellett, hanem egymásért és a megszülető gyermekért is készek felelősséget viselni.

Mégis, a házasságok jelentős része válással végződik. A válás ténye önmagában mára társadalmilag elfogadottá vált, annak minősége azonban sokkal kevesebb figyelmet kap. A közbeszédben és gyakran a jogi gondolkodásban is a válás elsősorban eljárásként jelenik meg: keresetlevélként, határnapként, ítéletként, jogerőként. A válás azonban nem csupán jogi esemény, hanem hosszú lefolyású, érzelmi és kapcsolati folyamat, amelynek hatása messze túlmutat a házasság megszűnésén.

A válás során a felnőttek gyakran hosszú időt kapnak arra, hogy feldolgozzák veszteségeiket, újraértelmezzék önmagukat és a kapcsolatukat. A gyermeknek azonban nincs „türelmi ideje”. A gyermek fejlődése folyamatos, életkori sajátosságaihoz kötött, és bizonyos érzelmi, kapcsolati tapasztalatok egyszeriek és megismételhetetlenek. Egy elhúzódó, konfliktusokkal terhelt válás nem csupán átmeneti nehézséget okoz számára, hanem hosszú távú lenyomatot hagyhat az önértékelésében, kapcsolati mintáiban és biztonságérzetében.

A gyermekközpontú válás nem új jogintézmény, nem ideológiai irányzat és nem is pszichológiai divatfogalom. Sokkal inkább szemléletmód, amely abból indul ki, hogy a válás minősége alapvetően meghatározza a gyermek jelenét és jövőjét. A gyermek szempontjából ugyanis nem elsősorban az a kérdés, hogy a szülei együtt élnek-e vagy külön, hanem az, hogy a számára legfontosabb kapcsolatok - különösen a szülőkhöz fűződő kötelékek - biztonságosak, kiszámíthatók és érzelmileg elérhetők maradnak-e. A gyermekközpontú válás azt jelenti, hogy amennyiben a kapcsolat menthetetlen, a házasság megszüntetése nem járhat együtt a család érzelmi szétesésével. A szülők egymástól válnak el, nem a gyermektől. A szülői szerep nem szűnik meg a bontóítélettel, és nem relativizálható a párkapcsolati kudarcra hivatkozással.

A tanulmány mellett érvel, hogy a gyermekközpontú válás nem többletkövetelmény, hanem minimum. Olyan szemléleti alap, amely nélkül a gyermek legfőbb érdekének elve üres deklaráció marad, és amelynek hiányában a jogi eljárás - bármennyire szabályszerű is - nem képes betölteni valódi rendeltetését.

Tanulmányom célja annak bemutatása, hogy a gyermekközpontú válás miként értelmezhető jogi, pszichológiai és gyakorlati szempontból, különös tekintettel a gyermekjogokra, a bírósági gyakorlatra és az alternatív konfliktuskezelési lehetőségekre. A vizsgálat nem kizárólag elméleti, hanem támaszkodik a bírósági iratokból, eljárásokból és gyakorlati tapasztalatokból kirajzolódó mintázatokra is, amelyek világosan mutatják: a válás minősége nem magánügy, hanem gyermekvédelmi és társadalmi kérdés.

II. A válás, mint társadalmi és gyermekvédelmi jelenség

A válás társadalmi megítélése és jogi kezelése az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül. A házasság felbomlása mára elvesztette kivételes, stigmatizált jellegét, és a társadalmi normalitás részévé vált. Ma már nem feltétlenül jelent erkölcsi kudarcot vagy társadalmi kirekesztődést, ugyanakkor ez a normalizálódás nem járt együtt a válási folyamat minőségének tudatosabb kezelésével.

A szakirodalom következetesen rámutat arra, hogy a válás társadalmi megítélése és kezelése során két olyan tényező marad gyakran háttérben, amelyek hosszú távú egyéni és társadalmi következményeik miatt kiemelt figyelmet érdemelnének. A fiatal párok a házasságkötés és a gyermekvállalás időszakában jellemzően jelentős - elsősorban anyagi és erkölcsi - támogatásban részesülnek, ugyanakkor az együttélés során jelentkező konfliktusok és krízisek kezeléséhez már alig áll rendelkezésre intézményesített segítség. Mivel az 1970-es évek óta fennálló tendencia szerint a házasságok közel fele válással végződik, reális annak esélye, hogy az érintett felnőttek maguk is elvált szülők gyermekei. Ez a generációs tapasztalat sok esetben nem működő megoldási mintát, hanem éppen ellenkezőleg: mintahiányt eredményez. A konfliktuskezelés, a krízisfeldolgozás és a konstruktív együttműködés gyakorlata nem épül be a személyes eszköztárba, így a párkapcsolati válság gyakran úgy jelenik meg, mint amelyből az egyetlen lehetséges kiút a házasság felbontása. Bár a megoldást minden esetben elsődlegesen az érintett feleknek kell megtalálniuk, nem hagyható figyelmen kívül a társadalmi felelősség szerepe sem. Amennyiben a párkapcsolati krízisekről nem tabu- és stigmatizációmentes módon beszélünk, és nem társul hozzájuk időben elérhető szakmai segítség, a konfliktusok könnyen elmélyülnek. Ezzel szemben a nyílt, őszinte diskurzus és a szakemberhez fordulás normalizálása számos esetben hozzájárulhatna ahhoz, hogy családok még a kapcsolat végleges felbomlása előtt segítséget kapjanak. Azon kapcsolatok esetében pedig, amelyek minden törekvés ellenére menthetetlennek bizonyulnak, különösen fontos annak felismerése, hogy a válás nem csupán két felnőtt magánügye. Az elhúzódó, konfliktusokkal terhelt válások súlyos és hosszú távú társadalmi következményekkel járhatnak, elsősorban a folyamatban érintett gyermekek érzelmi sérülésein keresztül.³

³ Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében, Családi Jog folyóirat, 2021/1., 1-8. o.

Amennyiben a gyermek a válás során tartós lelki terhelésnek van kitéve, ez olyan negatív mintázatokat rögzíthet, amelyek későbbi életútját, párkapcsolati döntéseit és családalapításhoz való viszonyát is befolyásolhatják. Mindez indokolttá teszi annak társadalmi szintű felismerését, hogy ha egy párkapcsolat megszűnése elkerülhetetlen, annak nem szükségszerűen kell együtt járnia a család érzelmi felbomlásával. A válás megfelelő minőségben kísérve lehetőséget teremthet arra, hogy a felek békében, a további együttműködés jegyében zárják le kapcsolatukat, amely nemcsak a gyermek, hanem a tágabb társadalom érdekeit is szolgálja.⁴

A pszichológiai megközelítés hangsúlyozza, hogy a házassági krízisek a családi élet természetes szakaszaihoz kapcsolódnak. Minden család fejlődési ciklusokon megy keresztül, és minden egyes szakasz sajátos feladatokat és kihívásokat hordoz. Amennyiben ezekre a család nem képes adekvát válaszokat adni, a krízis elmélyülhet, és a kapcsolat felbomlásához vezethet. A házasság stabilitását nem a konfliktusok hiánya, hanem azok kezelésének minősége határozza meg, tehát nem attól lesz stabil és jó egy házasság, hogy sosem él át válságot, hanem attól, hogy a válsághelyzeteket jól tudják kezelni és közösen töreksenek a nehézségek megoldására és a továbbléésre.

A krízis kimenetele alapvetően három irányba mutathat: a felek együtt maradnak, békében elválnak, vagy elhúzódó, konfliktusokkal terhelt válási folyamatba sodródnak. A külső szemlélő számára az együttmaradás tűnhet a legkedvezőbb végkifejletnek, ez azonban csak akkor szolgálja valóban a gyermek érdekét, ha a kapcsolat érzelmileg is működőképes marad. Az olyan „stabil, de rossz minőségű” házasságok, amelyekben a felek csupán egymás mellett élnek, valójában súlyos terhet rónak a gyermekre, és torz mintát közvetítenek a párkapcsolatokról. Amennyiben a kapcsolat menthetetlennek bizonyul, a békés válás jelentheti a legkisebb érzelmi veszteséget mind a szülők, mind a gyermek számára. Ideális esetben a válással kizárólag a házasság szűnik meg, nem pedig a család, mint érzelmi és együttműködési egység. A gyermek egészséges fejlődése szempontjából nem az az elsődleges kérdés, hogy a szülők egy háztartásban élnek-e, hanem az, hogy mindkettőjük fizikailag és érzelmileg elérhető marad-e számára, és képesek-e együttműködni az ő érdekében. Ezzel szemben az elhúzódó, konfliktusokkal terhelt válások súlyos és hosszú távú következményekkel járhatnak.

⁴ Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében, Családi Jog folyóirat, 2021/1., 1-8. o.

A gyermek tartós bizonytalanságba kerülhet, önértékelése csökkenhet, lojalitáskonfliktusba sodródhat, és pszichoszomatikus tünetek formájában is reagálhat a környezetében zajló érzelmi feszültségekre. A feldolgozatlan válási trauma felnőttkorban is beépülhet az egyén érzelmi és kapcsolati működésébe, és hatással lehetnek a párkapcsolati minták alakulására, valamint a családi elköteleződéshez való viszonyra.⁵

A válás minőségének társadalmi jelentősége ezért nem korlátozódik az érintett családokra. A gyermekkorban elszenvedett érzelmi sérülések kollektív következményekkel járhatnak, amelyek a későbbi generációk kapcsolati mintáiban és társadalmi működésében is megjelennek. A gyermekközpontú válás szemlélete ebből a felismerésből indul ki: a válás, tehát ahogyan azt már említettem, nem pusztán magánügy, hanem gyermekvédelmi és társadalmi felelősség is, amelynek kezelésében az állam, a jogalkalmazók és a segítő szakmák szerepe egyaránt meghatározó.

III. A gyermek helye a válásban - jogalany vagy eszköz?

A válási eljárások egyik alapvető ellentmondása abban ragadható meg, hogy miközben a jogrendszer deklarálta a gyermek legfőbb érdekének elsődlegességéből indul ki, a gyakorlatban a gyermek sok esetben mégsem jelenik meg önálló jogalanyként, hanem a szülők közötti konfliktusok mentén alakuló döntések tárgyává válik. A válás során a hangsúly rendszerint a felnőttek jogaira, sérelmeire és igényeire helyeződik, miközben a gyermek - aki a folyamatot nem kezdeményezte, mégis elszenvedi annak következményeit - csupán közvetett módon kap figyelmet.

A gyermek kiszolgáltatott helyzete abból fakad, hogy a válás nem az ő döntése, ugyanakkor alapvetően meghatározza mindennapi életét. A szülők által meghozott döntések - különösen a lakóhely, a kapcsolattartás és a nevelési kérdések - közvetlen hatással vannak a gyermek biztonságérzetére és kötődési mintáira. A pszichológiai szakirodalom hangsúlyozza, hogy a gyermek fejlődése időben kötött, és a válási konfliktusok elhúzódása súlyos, akár visszafordíthatatlan lelki

⁵ Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében, Családi Jog folyóirat, 2021/1., 1-8. o.

terheket róhat rá. Pontosan emiatt a gyermekközpontú válás lényege, hogy a szülők a konfliktusok ellenére is együttműködjenek, és a gyerek érdekeit helyezték előtérbe. A cél, hogy fenntartsák a biztonságérzetet, miközben igyekeznek elkerülni az érzelmi sérüléseket a változások közepette is.

Mert van, ami minden gyereket megillet a válás során!

A válás során a gyerek úgy érezheti, hogy kimarad a történeésekből, a családi rutinok felborulhatnak, és az eddig biztonságot nyújtó közeg veszélybe kerülhet. A gyermek a család szerves része, ezért joga van ahhoz, hogy a válás számára is kedvező és pozitív kimenetelű legyen.

A gyerekeknek joga van ahhoz, hogy:

- Mindkét szülővel tartós és kiegyensúlyozott kapcsolatot tarthasson fenn.
- A szülők a válást követően is működjenek együtt az ő érdekében.
- A szülők kerüljék a vitákat a jelenlétében, ne kényszerítsék arra, hogy választania kelljen, vagy állást kelljen foglalnia a vitában.
- Elmondhassa a saját véleményét az őt érintő ügyekben, és azt a felnőttek tiszteletben tartásák.
- Ne várják el tőle, hogy üzenetközvetítője, támogatója legyen szüleinek, és ne kényszerítsék titoktartásra a másik szülővel szemben.⁶

A gyermek eszközzé válása gyakran nem nyílt jogsértések formájában jelenik meg, hanem finomabb, nehezebben észlelhető módon: érzelmi zsarolás, információ-visszatartás, a gyermek túlzott bevonása a felnőttek konfliktusaiba vagy a másik szülővel szembeni lojalitás elvárása révén. A kutatások szerint ezek a rejtett terhek hosszú távon legalább olyan káros hatással lehetnek a gyermek lelki fejlődésére, mint a nyílt konfliktusok. A közös szülőség jellemzőit, a válási folyamattal való összefüggéseit, a szülők és a gyermekek jóllétének kérdéseit Magyarországon elsőként a Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézetében (MHI), egy OTKA-kutatás keretében vizsgálták 2019-2022 között. A kutatási kérdőívet mintegy 400 szülő töltötte ki, további 24 pár esetében sikerült elérni, hogy mindketten válaszoljanak a kérdéssora. A válással, különéléssel nem szűnnek meg a szülői feladatok, ezek összehangolása pedig a válás után nagyon fontos, ugyanakkor potenciálisan konfliktusos feladat. A

⁶ <https://mindsetpszichologia.hu/a-gyerek-az-első-lepesek-egy-gyerekkozponti-valasert>

kutatásban különféle konfliktuskezelési stratégiákat (elkerülő, verbális agresszió, gyermekek bevonása, együttműködő) vizsgáltak, és ezek közül kettő mutatott kimondottan erős összefüggést a közös szülőséggel.⁷

A gyermeket bevonó konfliktuskezelési stratégiánál a szülők a gyerek előtt vitatkoznak, rá lesznek mérgesek, pedig valójában az expartnerre dühösek, vagy a gyerekkel beszélnek meg a másik szülővel való konfliktusukat. Az együttműködő konfliktuskezelésnél kifejezik saját érzéseiket, szükségleteiket és megpróbálják megérteni a másik fél szándékait is, valamint olyan megoldást keresnek, ami minden érintett szükségleteire reflektál. A felmérés fő témája a közös szülőség volt, de rákérdeztek a válás folyamatára, a gyermek és a szülő jóllétére is.

Négy csoportra bontották a közös szülőséget a konfliktusok szintje és kezelése szerint:

- együttműködő
- konfliktusos, egymás szülői tekintélyét aláásó
- konfliktusos, de próbálkoznak
- nincs kapcsolat a különélő szülővel.

A közös szülőségi csoportok szerint vizsgálták a válási megegyezéssel való elégedettséget, illetve a szülő-gyermek kapcsolatot, valamint a szülőkkel töltött időt, illetve rákérdeztek a gyermek kiegyensúlyozottságára is. A kutatási eredmények egyértelműen arra utalnak, hogy azokban a családokban, ahol a szülők a válást követően is együttműködő módon gyakorolták szülői szerepüket, és a gyermek mindkét szülővel rendszeres, kiszámítható kapcsolatban maradt, a gyermek érzelmi kiegyensúlyozottsága szignifikánsan kedvezőbb képet mutatott.⁸

Az együttműködés és a szülői szerepek minősége, mint jól látható meghatározó hatással van a gyermek mentális állapotára és a későbbi szülő-gyermek kapcsolat alakulására, ezért válás esetén különösen hangsúlyos annak felismerése, hogy a család, mint érzelmi és együttműködési egység a házasság megszűnését követően is fennmarad. A gyermekközpontú válás szemlélete e felismerés

⁷ <https://semmelweis.hu/hirek/2024/03/11/miert-fontos-a-gyermekekkozpontu-valas-egyedulallo-kutatas-a-mentalhigiene-intezetben/>

⁸ <https://semmelweis.hu/hirek/2024/03/11/miert-fontos-a-gyermekekkozpontu-valas-egyedulallo-kutatas-a-mentalhigiene-intezetben/>

mentén a megfelelő minőségű közös szülőség - más néven a co-parenting - megvalósítását tekinti alapelvnek, amelyben a szülők önálló jogalanyként tekintenek a gyermekre, nem eszközként kezelve őt saját konfliktusaikban, hanem együttműködve, a gyermek érdekét elsődlegesen szem előtt tartva gyakorolják szülői felelősségüket.

IV. A válás során érvényesülő gyermekjogok rendszere⁹

A gyermekközpontú válás fogalma nem értelmezhető a gyermek jogainak rendszerszintű áttekintése nélkül. A gyermek jogai nem a válás „kísérőjelenségei”, hanem olyan normatív követelmények, amelyek a válási folyamat egészét áthatják. A gyermekjogok sajátossága, hogy nem statikusak: a gyermek életkorával, fejlettségével és aktuális élethelyzetével összefüggésben dinamikusan változnak, ezért a válás különböző szakaszaiban eltérő hangsúlyokkal jelennek meg.

A szakirodalom hangsúlyozza, hogy a válás nem egyszeri esemény, hanem hosszabb folyamat, amelynek során más és más gyermekjogok kerülnek előtérbe. A válást megelőző időszakban a gyermek legfőbb érdeke gyakran a konfliktusok csökkentése és az érzelmi biztonság megőrzése, míg a válás jogi lezárását követően a stabilitás, a kiszámíthatóság és a kapcsolattartás minősége válik meghatározóvá.

IV.1. A gyermek joga ahhoz, hogy gyermek maradhasson

Az egyik legalapvetőbb, mégis leggyakrabban sérülő gyermekjog a válás során az, hogy a gyermek megőrizhesse gyermeki szerepét. A pszichológiai kutatások szerint váláskor gyakori jelenség a gyermek „koraéretté válása”, amikor a gyermek a szülők érzelmi támaszává, közvetítőjévé vagy a konfliktusok elsimítójává válik. Ez a szerepterhelés súlyosan ellentétes a gyermek fejlődési szükségleteivel, és hosszú távon káros hatással lehet személyiségfejlődésére.

⁹ Dr. Gyurkó Szilvia: A házassági bontóperek lélektana és a gyermekjogok érvényesülése váláskor, Családi Jog folyóirat, 2015/2., 9-19. o.

A gyermekközpontú válás egyik alapvető követelménye ezért az, hogy a felnőttek - szülők, jogi képviselők, hatóságok - tudatosan óvják a gyermeket attól, hogy olyan felelősséget vegyen át, amely életkorából és érzelmi érettségéből fakadóan nem rá tartozik.

IV.2. A gyermek joga a stabilitáshoz és kiszámíthatósághoz

A gyerekeknek joga van ahhoz, hogy a válás során az ő legfőbb érdekét szem előtt tartva, a lehető legrövidebb idő alatt megnyugtatóan rendeződjön a helyzete, ugyanis a válás során a gyermek életének alapvető keretei változnak meg: lakóhely, napirend, kapcsolatok, szokások. A gyermek számára ezek a változások önmagukban is megterhelőek, joga van tehát ahhoz, hogy helyzete ne maradjon tartósan bizonytalan állapotban.

A gyermek stabilitáshoz való joga nem jelenti azt, hogy minden körülmény változatlan maradjon, hanem azt, hogy a változások érthetőek, előre jelezhetőek és érzelmileg kezelhetőek legyenek számára. A kutatások szerint a bizonytalanság és az elhúzódó konfliktusok sokkal nagyobb kárt okoznak a gyermeknek, mint maga a válás ténye.¹⁰

A gyermekek jogairól szóló New Yorkban 1989. november 20-án kelt és a hazai jogrendbe az 1991. évi LXIV. törvénnyel beiktatott egyezmény (a továbbiakban: Gyermekjogi Egyezmény) egyértelműen rögzíti, hogy a gyermek önálló jogokkal rendelkező személy, akinek érdekeit minden őt érintő döntés során elsődlegesen figyelembe kell venni. Az Egyezmény 3. cikke szerint a gyermek legfőbb érdeke minden gyermekeket érintő intézkedés során elsődleges szempont, amely elv a válási eljárások egészére kiterjed.¹¹

IV.3. A gyermek joga mindkét szülőhöz

A Gyermekjogi Egyezmény egyik legfontosabb tétele, hogy a gyermeknek joga van a családban való felneveléshez és a mindkét szülőjével való rendszeres kapcsolathoz (9. cikkely), valamint ahhoz, hogy a szülők közösen vállaljanak felelősséget az életéért, és az életét befolyásoló döntésekért (18.

¹⁰ Dr. Gyurkó Szilvia: A házassági bontóperek lélektana és a gyermekjogok érvényesülése váláskor, Családi Jog folyóirat, 2015/2., 9-19. o.

¹¹ A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény.

cikkely).¹² Ez a jog a gyermeket illeti meg, nem pedig a szülőt, és ebből következően a kapcsolattartás nem tekinthető jutalomnak vagy szankciónak a szülők közötti konfliktusban.

A magyar joggyakorlatban ugyanakkor továbbra is gyakran jelenik meg a kapcsolattartás szülői jogosultságként való értelmezése, ami torzíthatja a döntéshozatalt. A kapcsolattartás kikényszerítése azonban - különösen a gyermek ellenállása esetén - súlyosan sértheti a gyermek jogait, és akár lelki bántalmazásnak is minősülhet.

IV.4. A gyermek joga a véleménynyilvánításhoz és a meghallgatáshoz

A gyermek jogalanyiságát tovább erősíti a Gyermekjogi Egyezmény 12. cikke, amely a gyermek véleményének tiszteletben tartásáról rendelkezik. E szerint a gyermeknek joga van ahhoz, hogy az őt érintő kérdésekben véleményt nyilvánítson, és ezt a véleményt életkorának és érettségének megfelelő súllyal kell figyelembe venni. A gyermek véleményének figyelembevétele azonban nem jelentheti a döntési felelősség áthárítását a gyermekre, és nem vezethet lojalitáskonfliktus kialakulásához.¹³

A szakirodalom hangsúlyozza, hogy a gyermek meghallgatása csak akkor szolgálja valóban a gyermek érdekét, ha az biztonságos, nyomásmentes környezetben történik, és a felnőttek képesek a gyermek által jelzett szükségleteket felelősen értelmezni.¹⁴

IV.5. A gyermek joga az érzelmi és lelki védelemhez

A válási gyakorlat egyik legsúlyosabb problémája, hogy a gyermek sok esetben - akár tudattalanul is - eszközzé válik a szülők közötti konfliktusban. A gyermek elhelyezése, a kapcsolattartás módja vagy gyakorisága nem ritkán alkupozícióként jelenik meg, és nem kizárólag a gyermek érdekét szolgáló szempontok mentén dől el. Ez a jelenség súlyosan sérti a gyermek jogait, és ellentétes a Gyermekjogi Egyezmény 19. cikkében rögzített, a gyermek minden formájú lelki és fizikai bántalmazással szembeni védelmének elvével, ugyanis a 19. cikk egyértelművé teszi, hogy nemcsak a fizikai erőszak, hanem az

¹²A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény.

¹³A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény.

¹⁴Dr. Gyurkó Szilvia: A házassági bontóperek lélektana és a gyermekjogok érvényesülése váláskor, Családi Jog folyóirat, 2015/2., 9-19. o.

érzelmi zsarolás, a lojalitáskonfliktusba kényszerítés és a másik szülő elleni manipuláció is jogsértő magatartás.¹⁵¹⁶

A válási eljárások során ezért a gyermek érdekének védelme nem merülhet ki formális jogszabályalkalmazásban. Szükséges annak felismerése, hogy a gyermek jogai tartalmi jogok, amelyek tényleges érvényesülése csak a szülők és a jogalkalmazók tudatos együttműködésével biztosítható.

V. A gyermekjogok érvényesülésének keretei a magyar családjogi és eljárásjogi szabályozásban

A gyermekközpontú válás szemlélete csak akkor válhat valósággá, ha a gyermekjogok nem pusztán deklaratív szinten jelennek meg a jogrendszerben, hanem ténylegesen beépülnek a jogalkalmazás mindennapjaiba.

A magyar családjog és eljárásjog több ponton is tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek elviekben alkalmasak lennének a gyermek érdekeinek védelmére, a gyakorlat azonban gyakran eltávolodik e normatív céloktól.

V.1. A gyermek legfőbb érdekének elve a magyar jogban

A gyermek legfőbb érdekének elve nem csupán a Gyermekjogi Egyezményből vezethető le, hanem a magyar jogrendszerben is több szinten megjelenik. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény Családjogi könyve egyértelműen rögzíti, hogy a szülői felügyelet gyakorlása során a gyermek érdekét kell elsődlegesen figyelembe venni, és a szülők kötelesek együttműködni a gyermek nevelése érdekében.¹⁷

¹⁵ A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény.

¹⁶ Dr. Gyurkó Szilvia: A házassági bontóperek lélektana és a gyermekjogok érvényesülése váláskor, Családi Jog folyóirat, 2015/2., 9-19. o

¹⁷ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:2. §; 4:147. §.

A jogszabályi megfogalmazás azonban - hasonlóan a nemzetközi normákhoz - absztrakt jellegű, és jelentős mérlegelési mozgásteret hagy a jogalkalmazónak. E nyitottság önmagában nem tekinthető hiányosságnak: éppen azt a célt szolgálja, hogy a döntéshozatal során figyelembe vehetők legyenek az egyedi élethelyzetek, a gyermek személyes körülményei, valamint a családi viszonyok sajátosságai. Ugyanakkor e rugalmasság gyakorlati kockázatokat is hordoz magában. Amennyiben a gyermek érdekére való hivatkozás nem jár együtt a konkrét tényállás részletes elemzésével, a gyermek tényleges szükségleteinek feltárásával és azok döntésben való érvényesítésével, az alapelv könnyen kiüresedhet. Ilyen esetekben fennáll annak veszélye, hogy a „gyermek legfőbb érdeke” pusztán formális hivatkozási pontként jelenik meg a határozat indokolásában, anélkül, hogy valós tartalmi iránymutatást adna a döntés meghozatalához. A mérlegelési mozgástér tehát egyszerre jelent lehetőséget és felelősséget a jogalkalmazó számára. A gyermek érdekének érvényesülése nem garantálható kizárólag normatív szinten; annak tényleges megvalósulása azon múlik, hogy a döntéshozatal során az elv mögötti tartalom - a gyermek biztonsága, érzelmi stabilitása és hosszú távú jóléte - valóban értelmezésre és mérlegelésre kerül-e.

A gyermek legfőbb érdekének elve a válással összefüggő döntésekben ezért szükségképpen túlmutat a szülők közötti jogvita eldöntésén. Érvényesülése szorosan összefügg azzal, hogy a szülők képesek-e a kapcsolatuk megszűnését követően is együttműködni a gyermek nevelésében, és konfliktusaikat nem a gyermek pozícióján keresztül rendezni. E szempont különös jelentőséggel bír a válási eljárás során alkalmazható békítő és konfliktuskezelő eszközök értelmezésében.

V.2. A bontóper előtti és alatti „békítés” jogintézménye

A magyar eljárásjog történetileg több alkalommal is kísérletet tett arra, hogy a válási folyamat során a felek közötti megegyezést, illetve a házasság fenntartását elősegítse. A korábbi jogszabályok - így az 1952. évi III. törvény és annak módosításai - kifejezetten előírták a békítési kísérletet, illetve a bontóper előtti meghallgatást.

Ezek az intézmények azonban a gyakorlatban nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. A kutatások szerint a békítési eljárások csupán az esetek elenyésző hányadában vezettek valódi kibéküléshez, és sokkal inkább formaságként funkcionáltak. A szakirodalom ennek egyik fő okát abban

látja, hogy a bíró szerepe alapvetően döntéshozói szerep, nem pedig konfliktuskezelői vagy mediátori szerep, így a felek sem tudtak azonosulni e kettős funkcióval.¹⁸

V.3. A jelenlegi eljárásjogi szabályozás korlátai

A jelenleg hatályos, a Polgári Perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (a továbbiakban: Pp.) előírja, hogy a bíróság a per bármely szakaszában, különösen a perfelvételi tárgyaláson kísérelje meg a felek békítését. Erre tipikusan a felek személyes meghallgatása után kerül sor. A Pp. egyik legfontosabb alapelve az anyagi pervezetés, mely azt is a bíró kötelességévé teszi, hogy a felek számára széles körű tájékoztatást nyújtson a jogaikról és lehetőségeikről. Ez a megoldás valóban sokat segíthet a felek konfliktusának mérséklésében, amennyiben az a jogban való járatlanságból ered, azonban nem alkalmas arra, hogy a felek között régóta fennálló, mélyen gyökerező ellentéteket feloldja.¹⁹

A pszichológiai és jogszociológiai kutatások azonban rámutatnak arra, hogy a mélyebb, érzelmi gyökerű konfliktusok feloldására az eljárásjogi eszközök önmagukban nem alkalmasak. A válási eljárások elhúzódása sok esetben nem csökkenti, hanem éppen fokozza a szülők közötti feszültséget, miközben a gyermek hosszú időn keresztül bizonytalan helyzetben marad.

V.4. A mediáció, mint alternatív vitarendezés szerepe

A családjogi mediáció a szakirodalom szerint az egyik leghatékonyabb eszköz lehet a gyermekközpontú válás elősegítésében. A mediáció során a felek nem egymás ellen, hanem egymással kommunikálnak, és a hangsúly a jövőbeni együttműködésen, nem pedig a múltbeli sérelmeken van. Magyarországon mégis meglehetősen kevesen ismerik, még kevesebben alkalmazzák. A bírósági mediátorok száma alacsony, és a felek gyakran nem rendelkeznek megfelelő információval arról, hogy ez a lehetőség milyen előnyökkel járhatna számukra és gyermekük számára. A közvetítői eljárás mellett szóló érvek között érdemes kiemelni, hogy a felek a mediátor segítségével, egymással beszélgetnek, nem pedig ügyvédek fizetnek azért, hogy hivatalos hangvételű, sokszor csak a

¹⁸ Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében, Családi Jog folyóirat, 2021/1., 1-8. o.

¹⁹ Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében, Családi Jog folyóirat, 2021/1., 1-8. o.

konfliktus fokozására alkalmas leveleket írjanak egymásnak. A szülők között kialakult ellentéteknek eleve az lehet a hátterében, hogy nem tudtak megfelelően kommunikálni egymással, amennyiben ezt - a mediátor segítségével - megtanulják, abból a jövőben ők is és gyermekeik is csak profitálhatnak. A folyamat eredményeképpen a szerepek is megváltozhatnak, civakodó, egymásra dühös házastársakból a gyermekük legfőbb érdekét szem előtt tartó, egészséges személyiségfejlődésük érdekében egymással mindenben együttműködő szülőtársakká válhatnak. Természetesen hazánkban nincs lehetőség a bírósági eljárás kiiktatására, amennyiben a házasságot a felek hivatalosan is fel szeretnék bontani, de még ezzel együtt is megéri a peres eljárást megelőzően közvetítőhöz fordulni, mert a kutatások szerint a mediációban született megállapodások tartósabbak és jobban szolgálják a gyermek érdekeit, mint a peres eljárás során, érzelmi feszültség közepette kötött egyezségek.²⁰

V.5. A gyermekközpontú szemlélet hiányának következményei

Amennyiben a válási eljárás során a gyermek érdekei nem kapnak tényleges, tartalmi hangsúlyt, annak következményei messze túlmutatnak az adott ügy keretein. A gyermekben kialakuló bizonytalanság, bűntudat és lojalitáskonfliktus hosszú távon is befolyásolhatja érzelmi biztonságérzetét, kapcsolati mintáit és mentális jóllétét. Megállapítható tehát, hogy nem önmagában a válás ténye, hanem annak lefolyása és minősége az, amely döntően meghatározza a gyermek későbbi életútját.

A gyermekközpontú szemlélet hiánya gyakran együtt jár azzal, hogy az eljárás nem képes elősegíteni a szülők közötti együttműködés fennmaradását a szülői szerepek szintjén. Ebben az esetben a válás folyamata nem csökkenti, hanem akár tartósan rögzítheti a gyermekre nehezedő érzelmi terheket, miközben az eljárás elsődleges célja formálisan teljesül ugyan, de a gyermek érdeke ténylegesen háttérbe szorul.

Mindez alátámasztja azt az állítást, hogy a gyermekközpontú válás nem többletkövetelmény, hanem minimumelvárás: olyan szemléleti és eljárási keret, amely képes csökkenteni a válással együtt járó érzelmi károkat, és hozzájárulni ahhoz, hogy a gyermek ne vesztesként, hanem védett jogalanyként élje meg a családi struktúra átalakulását.

²⁰ Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében, Családi Jog folyóirat, 2021/1., 1-8. o.

VI. A bíróság garanciális szerepe a gyermekközpontú válás jogi lezárásában

A gyermekközpontú válás elsődlegesen a szülők együttműködésére, felelősségvállalására és konszenzusára épül. Ideális esetben a felek a gyermek érdekeit szem előtt tartva, megegyezéssel rendezik a házasság felbontásával összefüggő kérdéseket, beleértve a szülői felügyelet, a kapcsolattartás és a gyermek tartásának kérdését is. A magyar jogrendszer sajátosságából fakadóan azonban még teljes egyezség esetén is szükség van a bíróság közreműködésére, hiszen a házasság jogi megszűnése és a szülői megállapodás joghatása kizárólag bírói jóváhagyással valósulhat meg.²¹

Ebben az értelemben a bíróság szerepe a gyermekközpontú válásban nem döntéshozói, hanem garanciális jellegű. A bíró feladata nem az, hogy a szülők helyett határozza meg a gyermek sorsát, hanem az, hogy ellenőrizze: a felek által kialakított megállapodás megfelel-e a gyermek legfőbb érdekének, és nem sért-e alapvető gyermekjogi követelményeket. Ez a kontrollfunkció különösen fontos abból a szempontból, hogy a gyermek - mint az eljárásban közvetlenül nem fellépő fél - érdekei intézményes védelemben részesüljenek.

A bírói jóváhagyás jelentősége abban is megmutatkozik, hogy a gyermekközpontú megállapodás nem pusztán erkölcsi vagy pszichológiai értelemben válik érvényessé, hanem jogilag is stabil, végrehajtható keretet kap. A bíróság ezzel hozzájárul ahhoz, hogy a felek közötti együttműködés hosszabb távon is fenntartható legyen, és a gyermek számára kiszámítható élethelyzet alakuljon ki.

A gyermek véleményének figyelembevétele a bírósági eljárásban szintén e garanciális szerep részeként értelmezhető. Amennyiben a gyermek életkora és érettsége alapján az ítélőképesség birtokában lévőnek minősül, a bíróság a gyakorlatban törekszik arra, hogy a gyermek álláspontja - közvetlen meghallgatás vagy közvetett eszközök útján - megjelenjen az eljárásban. E törekvés ugyanakkor nem jelenti a döntési felelősség áthárítását a gyermekre: a bíróság feladata éppen az, hogy a gyermek védelmében ne terhelje rá a választás súlyát, miközben érzékenyen mérlegeli az általa jelzett szükségleteket.

²¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 4:21. §

A gyermekközpontú válás szempontjából ezért a bíróság nem a konfliktusok terepe, hanem a jogi lezárás biztos pontja. A bírói jóváhagyás egyszerre szolgálja a gyermek jogainak védelmét, a szülői megállapodás legitimációját és a jogbiztonság érvényesülését. E szerep felismerése és tudatosítása hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyermekközpontú válás ne pusztán ideális elv maradjon, hanem a jogalkalmazás mindennapi gyakorlatában is stabilan érvényesülő szemléletté váljon.

VII. A gyermek hangja - egy gyermekközpontú válás visszatükröződése

A gyermekközpontú válás elméleti és normatív kereteinek bemutatása után különös jelentősége van annak, hogy megvizsgáljuk, miként jelenik meg mindez a gyermek szintjén akkor, amikor a válási folyamat valóban a gyermek érdekeit szem előtt tartva zajlik. A gyermek jogai és szükségletei a jogszabályokban és a szakirodalomban egyértelműen körvonalazottak, a válási eljárások során azonban a gyermek saját, feldolgozott tapasztalata ritkán kerül rögzítésre olyan formában, amely nem eljárási nyilatkozat, nem szakértői vélemény és nem szülői közvetítés eredménye.

Bírósági titkári munkám során - a válási eljárásokhoz kapcsolódó iratanyagok előkészítése és áttekintése közben - kivételesen találkoztam olyan dokumentummal, amely nem szakértői vélemény, nem jegyzőkönyv és nem szülői nyilatkozat volt, hanem egy kiskorú gyermek saját megfogalmazásában tükrözte vissza a válás élményét. A dokumentum nem bizonyítási céllal készült, nem jogi állásfoglalást tartalmazott, és nem az eljárás befolyásolására irányult. Éppen ezért alkalmas arra, hogy anonimizált formában bemutassa: milyen lenyomata lehet egy gyermekközpontú válásnak a gyermek oldaláról. Az alábbi részlet - a gyermek személyazonosságának teljes védelme mellett - kizárólag szemléltető céllal kerül bemutatásra:

„Boldog vagyok, mert látom, hogy anya és apa akkor is szeretik egymást, ha már nem laknak együtt. Jó érzés, hogy mindketten jól vannak, és engem is szeretnek.”

A gyermek megfogalmazása nem konfliktust, nem vádat és nem hiányt helyez a középpontba, hanem a biztonság és az érzelmi folytonosság élményét. A válás ténye nem kerül tagadásra, ugyanakkor nem

jelenik meg traumatikus eseményként sem, hanem olyan élethelyzetként, amelyet a gyermek - a szülők viselkedéséből fakadó érzelmi minták mentén - képes volt értelmezni és saját világába beépíteni. Ez a megélés összhangban áll a gyermeklélektani kutatások azon következtetésével, hogy a gyermek számára nem önmagában a válás ténye, hanem annak érzelmi minősége, valamint a szülők egymáshoz való viszonya bír meghatározó jelentőséggel.

Különösen figyelemre méltó, hogy a gyermek nem a különélés tényét értékeli, hanem azt, ahogyan a szülők egymással bánnak. A kölcsönös tisztelet, az elfogadás és a jóindulat jelenléte olyan érzelmi biztonságot teremt, amely lehetővé teszi a gyermek számára, hogy lojalitáskonfliktus nélkül, mindkét szülőhöz kapcsolódva élje meg a családi struktúra megváltozását. Ez a tapasztalat egyben megerősíti azt a gyermekjogi alapelvet is, amely szerint a gyermek joga mindkét szülőhöz nem csupán formális kapcsolattartást, hanem érzelmileg is megtartó viszonyt jelent.

Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy ez a visszajelzés nem jelenti azt, hogy a válás a gyermek számára ne járna veszteséggel vagy érzelmi sérüléssel. A családi egység megbomlása, az apa és az anya együttlétének megszűnése minden esetben alapvető biztonságvesztést jelent a gyermek számára. A gyermekközpontú válás lényege azonban nem a sérülés tagadása, hanem annak felismerése, hogy a válás minősége döntően befolyásolja e sérülés mélységét és hosszú távú következményeit. Megfelelő érzelmi klíma, kölcsönös szülői tisztelet és együttműködés mellett a gyermek megkímélhető a súlyosabb, tartós lelki következményektől, még akkor is, ha a veszteség élménye elkerülhetetlen.

Ez a dokumentum nem általánosítható, és nem tekinthető tipikus példának. Értéke éppen kivételes voltában rejlik. Ugyanakkor világosan megmutatja, hogy a gyermekközpontú válás nem pusztán elméleti konstrukció, hanem megélhető gyakorlat, amelynek hatása a gyermek szintjén is felismerhető.

A gyermek hangja ebben az esetben nem segélykiáltás, hanem visszajelzés: annak bizonyítéka, hogy a válás - megfelelő minőségben kísérve - képes csökkenteni a gyermekre nehezedő érzelmi terheket, és elősegítheti a veszteség feldolgozását.

VIII. Záró gondolatok

A gyermekközpontú válás nem jogintézmény, nem eljárási kategória és nem technikai megoldás. Sokkal inkább olyan szemléleti keret, amely a válás folyamatát nem kizárólag a felnőttek konfliktusaként, hanem a gyermek életét alapvetően érintő változásként értelmezi. A tanulmány célja nem az volt, hogy új jogszabályi konstrukciót vázoljon fel, hanem hogy rámutasson: a hatályos jogi keretek között is van lehetőség arra, hogy a válás minősége a gyermek érdekeit szolgálja.

A tanulmányban bemutatott jogi és nemzetközi normák - különösen a Gyermekjogi Egyezmény alapelvei - világosan kijelölik azt az értelmezési keretet, amelyben a gyermek legfőbb érdeke elsődleges szempontként jelenik meg. E normák azonban önmagukban nem garantálják a gyermek védelmét. A gyermekközpontú válás megvalósulása elsősorban a szülők felelősségén, valamint azon múlik, hogy képesek-e a párkapcsolati konfliktust elválasztani a szülői szereptől.

A bíróság szerepe ebben a folyamatban - amint azt a tanulmány korábbi részei bemutatták - alapvetően garanciális jellegű. A bírói jóváhagyás nem a szülői autonómia korlátozását, hanem a gyermek jogainak intézményes védelmét szolgálja. A gyermekközpontú válás így nem a bírósági döntések ellenében, hanem azokkal összhangban valósulhat meg, amikor a jogalkalmazás a szülői együttműködést stabil jogi keretbe helyezi.

Különös jelentőséggel bír a tanulmány VII. fejezetében bemutatott gyermeki megszólalás. Ez a visszajelzés nem általánosítható, mégis pontosan megmutatja, hogy a gyermek milyen értékek mentén éli meg a válást: nem a jogi konstrukciók, hanem a szülők közötti tisztelet, elfogadás és érzelmi biztonság alapján. A gyermek hangja ebben az esetben nem a konfliktusra, hanem a kapcsolódásra irányítja a figyelmet, és megerősíti azt a szemléletet, amely szerint a gyermekközpontú válás valódi mércéje nem az eljárás formája, hanem annak emberi minősége.

Összegzésként megállapítható, hogy a gyermekközpontú válás nem tökéletes megoldás, és nem képes megszüntetni a válással együtt járó veszteségeket. Ugyanakkor alkalmas arra, hogy a gyermek számára érzelmileg biztonságosabb keretet teremtsen egy elkerülhetetlen változáshoz. A gyermekközpontú szemlélet éppen ezért nem a veszteség tagadására épül, hanem arra a felelős

belátásra, hogy a válás körülményei, érzelmi klímája és a szülők egymáshoz való viszonya döntően befolyásolja a gyermek hosszú távú alkalmazkodását. A gyermekközpontú válás lényege végső soron abban ragadható meg, hogy a felnőttek képesek-e felelősséget vállalni azért, hogy a kapcsolat megszűnése ne jelentse egyben a biztonság, a szeretet és a kiszámíthatóság elvesztését is a gyermek számára.

Irodalomjegyzék

Könyvek, folyóiratok, internetes források:

- Haász János: Mire felnövünk - összefoglaló. Athenaeum Kiadó, 2021.
- Visontai-Szabó Katalin: A házassági krízisek pszichológiai háttere és néhány megoldás a békés válás érdekében, Családi Jog folyóirat, 2021/1., 1-8. o.
- Dr. Gyurkó Szilvia: A házassági bontóperek lélektana és a gyermekjogok érvényesülése váláskor, Családi Jog folyóirat, 2015/2., 9-19. o.
- <https://mindsetpszichologia.hu/a-gyerek-az-elso-lepesek-egy-gyerekkozpontu-valasert>
- <https://semmelweis.hu/hirek/2024/03/11/miert-fontos-a-gyerekkozpontu-valas-egyedulallo-kutatas-a-mentalhigiene-intezetben/>
- <https://www.mindwell.hu/blog/gyerekkozpontu-valas-megvalosithato/>

Magyar és nemzetközi joganyagok:

- 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról
- 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 1952. évi III. törvény
- 2016. évi CXXX. törvény a Polgári Perrendtartásról
- A gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény